

Tο ενημερωτικό αυτό φυλλάδιο έχει σκοπό να δώσει πληροφορίες στο κοινό για τα καλλωπιστικά και δασικά δέντρα και θάμνους που χρησιμοποιούνται στην Κύπρο και περιέχουν τοξικές ουσίες, οι οποίες υπό ορισμένες συνθήκες μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο την υγεία των ανθρώπων ή των ζώων. Οι γνώσεις του ανθρώπου στον τομέα αυτό είναι σε κάποιο βαθμό ελαπίπεις, αλλά βελτιώνονται συνεχώς ως αποτέλεσμα ερευνητικής εργασίας. Οι πληροφορίες που δίνονται εδώ είναι βασισμένες στη διεθνή βιβλιογραφία, στην οποία καταγράφονται τα αποτελέσματα ερευνών και παρατηρήσεων που έγιναν στο εξωτερικό.

ΓΕΝΙΚΑ

Τα φυτά, μέσα από τη διαδικασία της πιο σημαντικής και θαυμαστής τους λειτουργίας, της φωτοσύνθεσης, παράγουν τροφή για όλους τους υπόλοιπους οργανισμούς του πλανήτη, αλλά επίσης και διάφορες άλλες χημικές ουσίες, με αρωματικές, φαρμακευτικές ή τοξικές ιδιότητες. Οι τοξικές ουσίες που είναι το αντικείμενο του φυλλάδιου αυτού, μπορεί, αν αξιοποιηθούν με κατάλληλο τρόπο, να έχουν ευεργετικές επιδράσεις στην ανθρώπινη υγεία ως φάρμακα, αλλά εφόσον χρησιμοποιηθούν χωρίς προσοχή, μπορεί να προκαλέσουν πολύ σοβαρές επιπλοκές.

Ο όρος **τοξική ουσία**, όπως χρησιμοποιείται εδώ, περιλαμβάνει όλες τις χημικές ουσίες που περιέχουν μέρη των φυτών και μπορούν να προκαλέσουν προβλήματα στην ανθρώπινη υγεία και στην υγεία των ζώων, όπως:

- δερματίτιδα, που προκαλείται από άμεση ή έμμεση επαφή με ορισμένες χημικές ουσίες που περιέχονται στα φυτά,
- αλλεργία, που προκαλείται από την είσοδο στον οργανισμό αλλεργιογόνων ουσιών, κυρίως μέσω της γύρως, σπόρων αλλά και πτητικών ουσιών που απελευθερώνονται συνεχώς στον αέρα από ορισμένα φυτά,
- εσωτερική δηλητηρίαση, που προκαλείται κυρίως από την κατανάλωση μερών ορισμένων φυτών, όπως καρπών, φύλλων, ανθέων και βλαστών.

Οι χημικές ουσίες που προκαλούν αυτά τα προβλήματα είναι πάρα πολλές και περιλαμβάνουν αλκαλοειδή, ροτίνες, φυτοτοξίνες, ποινηπετίδια, βαρέα μέταλλα κτλ. Είναι δευτερογενή προϊόντα της φωτοσύνθεσης και υπάρχουν πολλές θεωρίες γύρω από τη χρησιμότητά τους για τα φυτά, με πιο επικρατούσα την άποψη ότι προσφέρουν προστασία απέναντι στη βόσκηση από ζώα.

Στις πιο πολλές περιπτώσεις τα μέρη του φυτού που περιέχουν τοξικές ουσίες έχουν γεύση απωθητική, συνήθως πικρή, καυστική ή στυφή, αλλά υπάρχουν και εξαιρέσεις. Έτσι γενικά αναμένεται ότι τουλάχιστον οι ενήλικες, που για κάποιο λόγο θα προσπαθήσουν να καταναλώσουν ένα τμήμα του φυτού με επικίνδυνες ουσίες, θα σταματήσουν μόνιμα αισθανθούν αυτή την άσκηση γεύσης. Στις περισσότερες περιπτώσεις θα πρέπει να αναμένεται η ίδια αντίδραση και από τα παιδιά, τα οποία ούμως

Φύλλα, καρποί και σπόροι της κουρτουνιάς (*Ricinus communis*)

είναι πολύ πιο εύπορη στην προστασία της υγείας των ζώων.

- φυτά που τρώγονται από ζώα είναι αικίνδυνα. Και αυτή η θεωρία είναι λανθασμένη. Μερικά φυτά είναι τοξικά για όλους τους ζωικούς οργανισμούς, αλλά όμως είναι τοξικά για ορισμένα μόνο ζώα ή τον άνθρωπο.
- Όταν ζεσταθεί ένα μέρος του φυτού, χάνει τις τοξικές του ουσίες γιατί διασπώνται. Λάθος! Είναι αληθίεια ότι ορισμένες ουσίες διασπώνται και γίνονται αικίνδυνες με το ζεσταμά αλλά πολλές ουσίες δεν χάνουν καθόλου την τοξικότητά τους.

Στις πιο πολλές περιπτώσεις τα μέρη του φυτού που περιέχουν τοξικές ουσίες έχουν γεύση απωθητική, συνήθως πικρή, καυστική ή στυφή, αλλά υπάρχουν και εξαιρέσεις. Έτσι γενικά αναμένεται ότι τουλάχιστον οι ενήλικες, που για κάποιο λόγο θα προσπαθήσουν να καταναλώσουν ένα τμήμα του φυτού με επικίνδυνες ουσίες, θα σταματήσουν μόνιμα αισθανθούν αυτή την άσκηση γεύσης. Στις περισσότερες περιπτώσεις θα πρέπει να αναμένεται η ίδια αντίδραση και από τα παιδιά, τα οποία ούμως

Ροδοδάφνη (*Nerium oleander*)

είναι πολύ πιο εύπορη στην προστασία της υγείας των ζώων.

- φυτά που τρώγονται από ζώα είναι αικίνδυνα. Και αυτή η θεωρία είναι λανθασμένη. Μερικά φυτά είναι τοξικά για όλους τους ζωικούς οργανισμούς, αλλά όμως είναι τοξικά για ορισμένα μόνο ζώα ή τον άνθρωπο.
- Όταν ζεσταθεί ένα μέρος του φυτού, χάνει τις τοξικές του ουσίες γιατί διασπώνται. Λάθος! Είναι αληθίεια ότι ορισμένες ουσίες διασπώνται και γίνονται αικίνδυνες με το ζεσταμά αλλά πολλές ουσίες δεν χάνουν καθόλου την τοξικότητά τους.

Στις πιο πολλές περιπτώσεις τα μέρη του φυτού που περιέχουν τοξικές ουσίες έχουν γεύση απωθητική, συνήθως πικρή, καυστική ή στυφή, αλλά υπάρχουν και εξαιρέσεις. Έτσι γενικά αναμένεται ότι τουλάχιστον οι ενήλικες, που για κάποιο λόγο θα προσπαθήσουν να καταναλώσουν ένα τμήμα του φυτού με επικίνδυνες ουσίες, θα σταματήσουν μόνιμα αισθανθούν αυτή την άσκηση γεύσης. Στις περισσότερες περιπτώσεις θα πρέπει να αναμένεται η ίδια αντίδραση και από τα παιδιά, τα οποία ούμως

Θηβέτια (*Thevetia nerifolia*)

είναι πολύ πιο εύπορη στην προστασία της υγείας των ζώων.

- φυτά που τρώγονται από ζώα είναι αικίνδυνα. Και αυτή η θεωρία είναι λανθασμένη. Μερικά φυτά είναι τοξικά για όλους τους ζωικούς οργανισμούς, αλλά όμως είναι τοξικά για ορισμένα μόνο ζώα ή τον άνθρωπο.
- Όταν ζεσταθεί ένα μέρος του φυτού, χάνει τις τοξικές του ουσίες γιατί διασπώνται. Λάθος! Είναι αληθίεια ότι ορισμένες ουσίες διασπώνται και γίνονται αικίνδυνες με το ζεσταμά αλλά πολλές ουσίες δεν χάνουν καθόλου την τοξικότητά τους.

Στις πιο πολλές περιπτώσεις τα μέρη του φυτού που περιέχουν τοξικές ουσίες έχουν γεύση απωθητική, συνήθως πικρή, καυστική ή στυφή, αλλά υπάρχουν και εξαιρέσεις. Έτσι γενικά αναμένεται ότι τουλάχιστον οι ενήλικες, που για κάποιο λόγο θα προσπαθήσουν να καταναλώσουν ένα τμήμα του φυτού με επικίνδυνες ουσίες, θα σταματήσουν μόνιμα αισθανθούν αυτή την άσκηση γεύσης. Στις περισσότερες περιπτώσεις θα πρέπει να αναμένεται η ίδια αντίδραση και από τα παιδιά, τα οποία ούμως

Καρποί Ιπποκαστανιάς (*Aesculus hippocastanum*)

είναι πολύ πιο εύπορη στην προστασία της υγείας των ζώων.

- φυτά που τρώγονται από ζώα είναι αικίνδυνα. Και αυτή η θεωρία είναι λανθασμένη. Μερικά φυτά είναι τοξικά για όλους τους ζωικούς οργανισμούς, αλλά όμως είναι τοξικά για ορισμένα μόνο ζώα ή τον άνθρωπο.
- Όταν ζεσταθεί ένα μέρος του φυτού, χάνει τις τοξικές του ουσίες γιατί διασπώνται. Λάθος! Είναι αληθίεια ότι ορισμένες ουσίες διασπώνται και γίνονται αικίνδυνες με το ζεσταμά αλλά πολλές ουσίες δεν χάνουν καθόλου την τοξικότητά τους.

Στις πιο πολλές περιπτώσεις τα μέρη του φυτού που περιέχουν τοξικές ουσίες έχουν γεύση απωθητική, συνήθως πικρή, καυστική ή στυφή, αλλά υπάρχουν και εξαιρέσεις. Έτσι γενικά αναμένεται ότι τουλάχιστον οι ενήλικες, που για κάποιο λόγο θα προσπαθήσουν να καταναλώσουν ένα τμήμα του φυτού με επικίνδυνες ουσίες, θα σταματήσουν μόνιμα αισθανθούν αυτή την άσκηση γεύσης. Στις περισσότερες περιπτώσεις θα πρέπει να αναμένεται η ίδια αντίδραση και από τα παιδιά, τα οποία ούμως

Λαντάνα (*Lantana camara*)

είναι πολύ πιο εύπορη στην προστασία της υγείας των ζώων.

- φυτά που τρώγονται από ζώα είναι αικίνδυνα. Και αυτή η θεωρία είναι λανθασμένη. Μερικά φυτά είναι τοξικά για όλους τους ζωικούς οργανισμούς, αλλά όμως είναι τοξικά για ορισμένα μόνο ζώα ή τον άνθρωπο.
- Όταν ζεσταθεί ένα μέρος του φυτού, χάνει τις τοξικές του ουσίες γιατί διασπώνται. Λάθος! Είναι αληθίεια ότι ορισμένες ουσίες διασπώνται και γίνονται αικίνδυνες με το ζεσταμά αλλά πολλές ουσίες δεν χάνουν καθόλου την τοξικότητά τους.

Στις πιο πολλές περιπτώσεις τα μέρη του φυτού που περιέχουν τοξικές ουσίες έχουν γεύση απωθητική, συνήθως πικρή, καυστική ή στυφή, αλλά υπάρχουν και εξαιρέσεις. Έτσι γενικά αναμένεται ότι τουλάχιστον οι ενήλικες, που για κάποιο λόγο θα προσπαθήσουν να καταναλώσουν ένα τμήμα του φυτού με επικίνδυνες ουσίες, θα σταματήσουν μόνιμα αισθανθούν αυτή την άσκηση γεύσης. Στις περισσότερες περιπτώσεις θα πρέπει να αναμένεται η ίδια αντίδραση και από τα παιδιά, τα οποία ούμως

Καρποί Κουρτουνιάς (*Ricinus communis*)

είναι πολύ πιο εύπορη στην προστασία της υγείας των ζώων.

- φυτά που τρώγονται από ζώα είναι αικίνδυνα. Και αυτή η θεωρία είναι λανθασμένη. Μερικά φυτά είναι τοξικά για όλους τους ζωικούς οργανισμούς, αλλά όμως ε

3	<i>Albizia julibrissin</i>	Αλμπίτσια	Καρποί, φύλλα και άνθη	Αρκετά τοξικό. Βρίσκεται σε πάρκα, κήπους και πεζοδόρμια σε χαμηλά αλτά και μεσαία υψόμετρα.
4	<i>Datura stramonium</i>	Ντατούρα Ζορνές	Όλα τα μέρη	Αρκετά τοξικό. Απαντά σε όρια χωραφών, άκρες δρόμων και κήπους σε όλο σχεδόν την Κύπρο ως επιγενές. Αναφέρονται δηλητηριάσεις ανθρώπων (από νέκταρ) και ζώων.
5	<i>Evonymus japonicus</i>	Ευόνυμο	Φύλλα, βλαστοί και καρποί	Χρησιμοποιείται κυρίως ως φρακτικό σε κήπους, σε όλο το νησί. Στο εξωτερικό θάνατοι αλόγων από βλαστούς.
6	<i>Jasminus spp.</i>	Γιασεμί	Καρποί	Πολύ τοξικό. Χρησιμοποιείται σε κήπους σε όλο το νησί.
7	<i>Melia azedarach</i>	Μαυρομάτα	Φύλλα και καρποί	Βρίσκεται κατά μήκος δρόμων, πάρκα και όρια χωραφών. Καρποί ελκυστικοί και επομένως επικίνδυνο για ζώα και άνθρωπο.
8	<i>Myoporum tenuifolium</i>	Μυοπόρο	Καρποί	Χρησιμοποιείται ευρύτατα, κυρίως ως φρακτικό σε κατοικίες και αγροτεμάχια.
9	<i>Parthenocissus quinquefolia</i>	Αμπελοψίδα	Φύλλα και καρποί	Αναρριχώμενος ή έρπων φυλλοβόλος θάμνος, βρίσκεται σε κήπους και τοίχους σε κατοικημένες περιοχές. Κάποιοι το θεωρούν πολύ τοξικό, αλλά αμφισβητείται.
10	<i>Pittosporum</i>	Πιττόσπορο	Καρποί	Χρησιμοποιείται πολύ ως φρακτικό σε κήπους.
11	<i>Prunus avium</i>	Κερασιά	Σπόροι, φύλλα. Τα κατανάνια χρησιμοποιούνται για την παρασκευή θεραπευτικού τσαγιού	Καλλιεργείται ευρύτατα στις ορεινές περιοχές της Κύπρου. Δηλητηριάσεις ζώων, κατσίκων κτλ.
12	<i>Pteris spp.</i>	Φτερίκι	Φύλλα	Αναφέρονται θανάτοι βοοειδών.
13	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Ρομπίνια, Ψευδακακία	Εσωτερικός φλοίος, νέοι βλαστοί και σπόροι.	Χρησιμοποιείται ως καλλωπιστικό σε πάρκα και κατά μήκος δρόμων σε όλο το νησί. Αναφέρονται συχνοί θανάτοι αλόγων και κατσίκων.
14	<i>Styrax officinalis</i>	Στερατζά	Καρποί	Ιθαγενές της Κύπρου, απαντά σε πολλές περιοχές.

Γ. ΦΥΤΑ ΜΕ ΧΑΜΗΛΗ ΕΩΣ ΜΕΤΡΙΑ ΤΟΞΙΚΟΤΗΤΑ

A/A	Επιστημονικό όνομα	Κοινό όνομα	Τοξικά μέρη	Παρατηρήσεις
1	<i>Agave americana</i>	Αγαύν	Χυμός	Πολύ κοινό σε όρια χωραφών και κοίτες χειμάρρων, σε χαμηλά υψόμετρα. Ο χυμός των φύλλων προκαλεί δερματοπάθειες.
2	<i>Buxus sempervirens</i>	Πυξάρι	Φύλλα	Δεν είναι πολύ κοινό, ευδοκιμεί όμως σε όλο το νησί. Χαμηλή τοξικότητα αν φαγωθεί.
3	<i>Caesalpinia gilliesii</i>	Παωνιά	Σπόροι	Φυτεμένο ή επιγενές, κυρίως στις πόλεις, σε πάρκα και κήπους. Οι ώμοι σπόροι της έχουν μέτρια τοξικότητα.
4	<i>Campsis radicans</i>	Βιγνόνια	Φύλλα και άνθη	Χρησιμοποιείται ως καλλωπιστικό σε όλο σχεδόν το νησί.
5	<i>Cestrum nocturnum</i>	Πακιστανός	Ανάριμοι καρποί	Βρίσκεται σε κήπους οικιών σε χαμηλά υψόμετρα. Προκαλεί γαστρεντερίτιδα.

6	<i>Cycas revoluta</i>	Σύκας	Φύλλα και καρποί	Πολύ κοινό σε κήπους σε χαμηλά υψόμετρα
7	<i>Euphorbia spp.</i>	Ευφόρβια	Όλα τα μέρη	Ο χυμός προκαλεί φαγούρα και έχει απωθητική γεύση. Βρίσκεται σε όλο σχεδόν το νησί.
8	<i>Hedera helix</i>	Κισσός	Όλα τα μέρη	Αναρριχώμενος θάμνος. Απαντά σε υγρές θέσεις κατά μήκος ρυάκιών, επίσης σε κήπους για κάλυψη επιφανειών, πολύ κοινό.
9	<i>Hydrangea sp.</i>	Ορτάνσια	Φύλλα και άνθη	Χρησιμοποιείται σε κήπους, κυρίως στις ορεινές περιοχές.
10	<i>Ilex aquifolium</i>	Αρκουδοπούρναρο	Καρποί	Χρησιμοποιείται ως φυτό γηλαστρας αλλά έχει φυτευτεί και σε εξωτερικούς χώρους στις ορεινές περιοχές.
11	<i>Lonicera japonica</i>	Αιγιόκλιμα	Καρποί	Το βρίσκονται σε κήπους και σε φράκτες σε χαμηλά υψόμετρα.
12	<i>Phytolacca dioica</i>	Φυτολάκκα	Όλα τα μέρη	Καλλιεργούμενο ως καλλωπιστικό σε κήπους και πάρκα σε χαμηλά υψόμετρα. Δηλητηριάσεις αλόγων.
13	<i>Pyracantha coccinea</i>	Πυράκανθα	Καρποί	Χρησιμοποιείται σε κήπους, πάρκα και νησίδες δρόμων σε όλο την Κύπρο.
14	<i>Poinsettia</i>	Ποινσέτια Γλώσσα της πεθεράς	Φύλλα και χυμός από κορμό	Χρησιμοποιείται σε κήπους, εσωτερικούς χώρους, κυρίως για την Χριστουγεννιάτικη διακόσμηση των σπιτιών.
15	<i>Schinus terebinthifolius</i>	Μαστισιά	Χυμός	Χρησιμοποιείται πολύ σε κήπους και παρόδιες φυτείες σε χαμηλά υψόμετρα.
16	<i>Sambucus nigra</i>	Ζαμπούκος	Καρποί	Απαντά σε όρια χωραφών, αυλίξεις οικιών και κατά μήκος ποταμών σε υψόμετρα μέχρι 1200m.
17	<i>Sophora japonica</i>	Σοφόρα	Σπόροι	Χρησιμοποιείται αρκετά κυρίως σε πεζοδόρμια στις πόλεις.
18	<i>Wisteria spp.</i>	Γουιστέρια	Σπόροι	Αναρριχώμενος θάμνος, βρίσκεται σε κήπους σε όλο σχεδόν τα υψόμετρα.

Μελετώντας τους πιο πάνω Πίνακες, μπορούμε να συνοψίσουμε τις πιο κάτω γενικές αλλά σημαντικές διαπιστώσεις:

- Πραγματικοί κίνδυνοι για την ανθρώπινη υγεία από φυτά που καλλιεργούνται στην Κύπρο, μπορεί να προκύψουν βασικά από τα φυτά του Πίνακα Α, που χαρακτηρίζονται ως πολύ τοξικά και πιο ειδικά εφόσον καταναλωθούν τα μέρη αυτών των φυτών που είναι τοξικά.
- Τα φυτά με μέτρια ή χαμηλή τοξικότητα, που αναφέρονται στους Πίνακες Β και Γ, για να προκαλέσουν προβλήματα, πρέπει να καταναλωθούν σε σημαντικές ποσότητες, γεγονός που θεωρείται απίθανο για τον άνθρωπο, όμως μπορεί να προκαλέσουν σοβαρά προβλήματα σε ζώα που είναι πεινασμένα και δεν βρίσκουν άπλη τροφή. Εξαίρεση μπορεί να αποτελούν ορισμένα φυτά του Πίνακα Β, όπως η Ιπποκαστανιά, η Ντατούρα και η Αμπελοψίδα.

Αλμπίτσια
(*Albizia julibrissin*)

- Φυτά με καρπούς που έχουν επικυρωτικό χρώμα και όψη, που θυμίζει εδώδιμους καρπούς, μπορεί να προκαλέσουν το ενδιαφέρον κάποιου, ιδιαίτερα των παιδιών, να τους δοκιμάσουν και έτσι θεωρητικά είναι πιο επικίνδυνοι από αλλά φυτά.

Με βάση τα πιο πάνω και πέρα από τις 10 πρακτικές συμβουλές που αναφέρονται σε προηγούμενες παραγράφους, μπορεί κάποιος να υιοθετήσει τις ακόλουθες πρακτικές:

- Αποφεύγετε να φυτεύετε στην αυλή του σπιτιού σας τα φυτά που αναφέρονται ως πολύ τοξικά και τα οποία παράγουν καρπούς που μπορεί ένα παιδί να δοκιμάσει να τους καταναλώσει. Για τα δεδομένα της Κύπρου, αυτά τα φυτά είναι στην Κουρτούνια, η Θεβέτια και ο Τάξος που φυσικά είναι πολύ σπάνιοι.
- Η Ροδοδάφνη δεν έχει αυτό το πρόβλημα, αλλά απλά πρέπει να προσέξει κάποιος να μην χρησιμοποιήσει τα κλαδιά της για ψήσιμο κρέατος. Επίσης αν κάψει κανείς, για κάποιο λόγο τα κλαδιά οποιουδήποτε από τα φυτά του Πίνακα Α, να μην εισπνεύσει τον καπνό.
- Κατά τη δημιουργία ανεμοθραύστη μέσα σε φάρμες αλόγων και αλόπων ζώων ή σε άλλης φυτεύσεις σε κτηνοτροφικές μονάδες, πρέπει να αποφεύγεται η χρήση τοξικών φυτών, ιδιαίτερα όσων παράγουν καρπούς που πέφτουν στο έδαφος, αλλά και αυτών με τοξικούς βλαστούς.

Επίλογος

Τα φυτά που περιέχουν τοξικές ουσίες είναι εκαντοντάδες και υπήρχαν πάντοτε στην ύπαιθρο, στα δάση, στους αγρούς και στους χώρους που κατοικούμε. Ο άνθρωπος, ακόμα και από τα πολύ παπιά χρόνια όταν οι γνώσεις του για τα φυτά ήταν πιγοστές, κατάφερε να χρησιμοποιεί μεγάλο μέρος της φυτικής βιοποικιλότητας χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα. Μάλιστα αξιοποίησε πολλά από τα φυτά που θεωρούνται σήμερα τοξικά, για θεραπευτικούς σκοπούς.

Τα περιστατικά δηλητηριάσεων από φυτά στον τόπο μας είναι πολύ λίγα και μπορούμε ακόμα και να τα εξαπλείσουμε εντελώς, ακολουθώντας απλούς κανόνες.

Δεν χρειάζεται όμως να πανικοβαθηθόμαστε. Και ούτε φυσικά να πάψουμε να χρησιμοποιούμε καλλωπιστικά φυτά επειδή περιέχουν τοξικές ουσίες. Κανείς μας δεν μπορεί να φανταστεί το κυπριακό τοπίο χωρίς την Πικροδάφνη ή τον Κισσό ή το Αιγιόκλιμα ή ακόμα και τη Θεβέτια, επειδή περιέχουν τοξικές ουσίες. Απλά πρέπει να αποκτήσουμε τις γνώσεις που χ